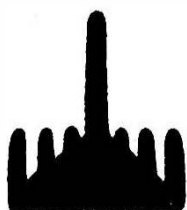

Årbok for Karmsund 1995-1996

Karmsund Folkemuseum

Haugesund 1996

Haugesund Bok & Offset A.S

*Fra innseilingen til Skudeneshavn. Skude fyr i horisonten.
Alle foto: Trygve Sørvaag.*

BILDER FORTELLER OM FORTID OG SAMTID I SKUDENESHAVN

Av: Trygve Sørvaaag

Klokken har passert seks en kald morgen i mars. Solen er på vei opp, og det er helt stille. Bare lyden fra en 25 fot stor trebåt som pløyer seg vei ut til Skudefjorden, bryter stillheten. Båten med fiskeren stopper plutselig. Han skal ikke lenger. Her ble nemlig garna satt i går. Den lille fiskebåten er like ved innseilingen til Skudeneshavn. Like bak ligger Vikholmen fyr, og i horisonten skimtes Skude fyr ytterst på Beiningen. En knapp time senere har 74 år gamle Lars Eriksen fylt båten med vel fem hektoliter blank vårsild. Han får så mye at garnet rakner. Tankene bringer den pensjonerte fiskeren seksti år tilbake da han som 13-åring dro sitt første sildegarn på samme sted.

Hendelsen og bildet er hentet fra 1995, men kunne like godt funnet sted 150-200 år tidligere da de rike fiskeriene pågikk like utenfor kysten av Skudeneshavn. Bildet av fiskeren er bare ett av mange tusen som undertegnede har tatt i Skudeneshavn det siste året. Alle forteller om en gammel by, selv om de er tatt i «moderne» tid. Samtidens bilder forteller en del av historien til det vi i dag kjenner som «Gamle Skudeneshavn».

Vi kjenner historien til stedet helt sør på Karmøy som sannsynligvis har eksistert i flere århundrer og er nevnt i fiskerisammenheng allerede på 16- og 1700-tallet. Den lille byen vokste hovedsaklig fram rundt de rike sildeforekomstene fra 1808. Spesielt årene 1840-1870 blir beskrevet som gullalderen. Det er også i denne perioden de fleste av dagens hus og sjøboder ble reist. Tilvirkning og omsetning av sild trakk mange tusen mennesker til Skudeneshavn, og eksport startet for alvor fraktefarten. Skudeneshavn fikk ladestedsrettigheter i 1857, og befolkningen nådde en topp i 1868 med 1.357 innbyggere. Den dag i dag kan historien leses i veggene til de gamle husene. Enkelte har tilhørt skippere, redere og sildehandlere, mens andre har huset fiskere, seilmakere, bøkkere og hundrevis av ganejenter.

Det er denne autentiske historien som i dag trekker folk til stedet. Mange mener at det er som å reise tilbake til fortiden når de spaserer mellom de hvitmalte husene som tilsynelatende har fått vokse fritt mellom Havnafjellet og sjøen like utenfor. Folk flest kan oppleve det levende bomiljøet som fortsatt finnes i en 1800-talls by der den historiske kulturarven ivaretas idet vi går inn i det 21. århundret. Folk bor og arbeider i et område som ser ut mer eller mindre slik det gjorde for 150-200 år siden.

I dag er de gamle husene mellom ferjekaien og torget i sentrum regulert som spesialområde etter plan- og bygningsloven. Årlig kommer mange tusen turister

til Gamle Skudeneshavn for å oppleve det Karmøy kommune markedsfører som ekte kystkultur i en gammel seilskuteby. Gamle Skudeneshavn er en av de best bevarte småbyene i landet og ble prisbelønnet med andre plass i NORTRAs konkurranse om Norges best bevarte småby i 1990. Riksantikvaren uttalte på vegne av juryen blant annet: «Skudeneshavn er en ualminnelig godt bevart og vernet småby som gjennom bygningsmassens plassering har fått en meget sjarmerende utforming i et spennende kulturlandskap. Dette er kystkultur på sitt beste.»

Med private utleierom, små kafeer, gallerier, fisketurer og omvisninger i gatene er Gamle Skudeneshavn en liten turistmaskin med mange tusen besøkende hver sommer. Bare gamlebyens eget museum, Museet i Mælandsgården, registrerte nærmere 5.000 besøkende fra mai - august 1995. Lokalhistorien bidrar til å skape arbeidsplasser og penger i kassen. Det er utvilsomt penger i nostalgi.

Jeg tror at det er av stor interesse å bli kjent med den nære delen av en gammel bys historie, nå som vi vet så mye om framveksten og bakgrunnen fra 1800-tallet. Hva har skjedd siden 1950-årene da gamlebyens spesielle kvaliteter for alvor ble oppdaget, og hva forteller dagens samtidshistorie om fortiden? Hvorfor er Gamle Skudeneshavn så godt bevart? Dette er noen av spørsmålene som undertegnede vil forsøke å svare på i en bok om Gamle Skudeneshavn som er planlagt utgitt i 1997 – samme år som byen kan feire sitt 140-års jubileum. Jeg tror at blant annet nye fargebilder kan fortelle mye av denne historien og har det siste året tatt om lag 12.000 bilder i gamlebyen.

På de følgende sidene vil et tilfeldig utvalg bilder gi et lite glimt av den gamlebyen jeg har opplevd det siste året.

Slik ser måkene Gamle Skudeneshavn når de kommer inn fra sør. En klynge hvite hus med røde tak. På et maleri fra 1748 er det ifølge maleren ikke mer enn 25 hus på stedet.

Kommer vi nærmere inn på husklyngen, blir vi lett imponert over hvor godt alle husene er avpasset i forhold til hverandre og de naturgitte forholdene på stedet.. En smal stripe med hvite trehus ligger klemt mellom grått fjell og blått hav. Her er det viktig å ha gode naboer.

Det er slik skudenesbuen liker å vise fram byen sin. Velstelte bus en varm junidag med blomstrende syrener som bader seg i solen. Bildet er som hentet rett ut fra en av turistbro-sjyrene.

Sjeldnere er det at turister og andre tilreisende får se gamlebyen som en stille vinterby. Det er et fint syn, men ser vi nærmere etter, viser det seg at omkring 10-15 prosent av husene står tomme mesteparten av året.

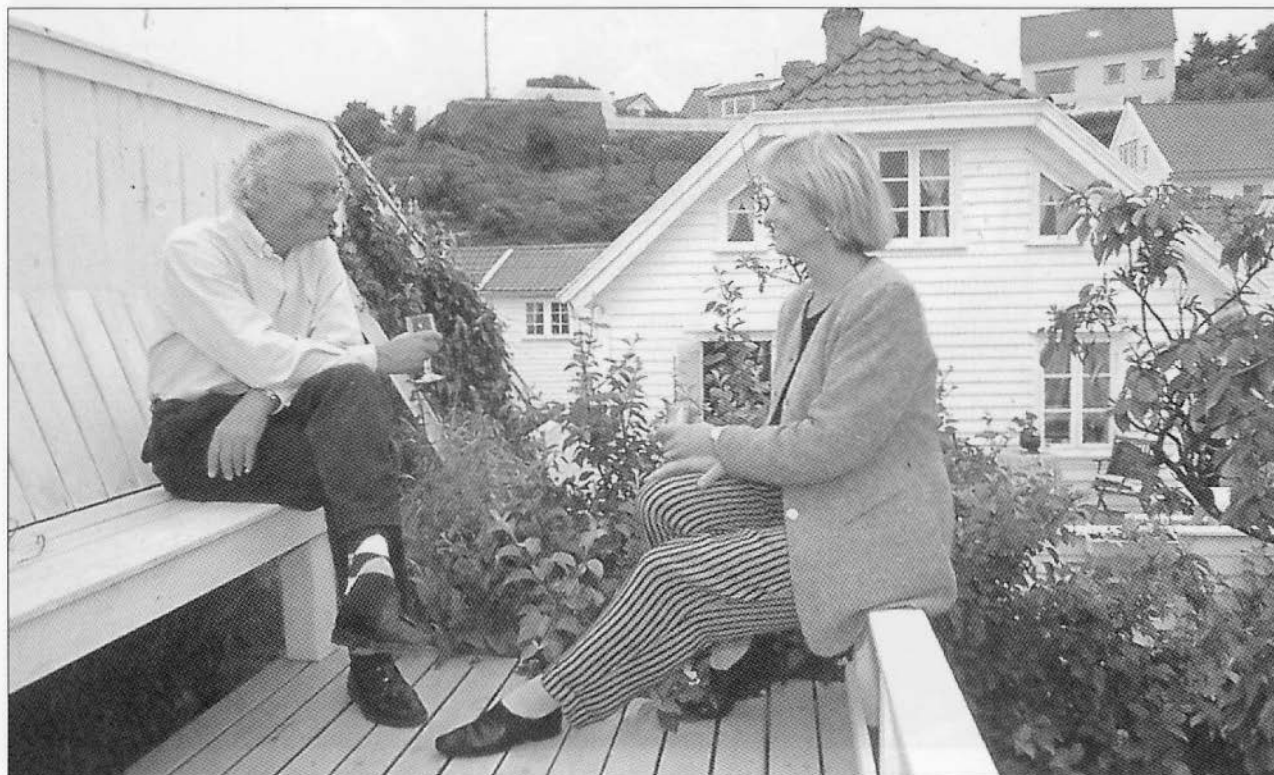
Hvis vi beveger oss utenom «turistgaten» og nærmer oss de mer private bakhagene, oppdager vi snart at Gamle Skudeneshavn er en grønn og fargerik by.

Nesten alle husene har en trygg, privat bakhage der beboerne kan slappe av i fred. Det er et spennende mylder av slike små og store hager klemte opp mot Havnafjellet.

Aud Fuhrmeister og Ingvald Risdal kan lese avisen uforstyrret på sin lille, naturlige terrasse midt mellom en klynge små, hvite hus.

Med egen «pjoletterbenk» på en liten avsats i hagen kan Turid og Theis Børge Ask hygge seg med et glass rødvin i sommernatten.

Reguleringsplanen bestemmer at beboerne ikke *k*an endre på husets fasade. Innvendig kan de derimot gjøre som de vil. Huset til Toralf Nilsen er fra 1854. Innvendig vil han og familien ha det moderne. Ut med «den gamle dritten» og inn med moderne kjøkkeninnredning, er holdningen blant mange av de yngre beboerne.

De gamle busene krever mye vedlikehold. Det er mange penger å spare for den som *k*an gjøre noe selv. Her er Ivar Ørstavik i gang med å reparere taket sitt.

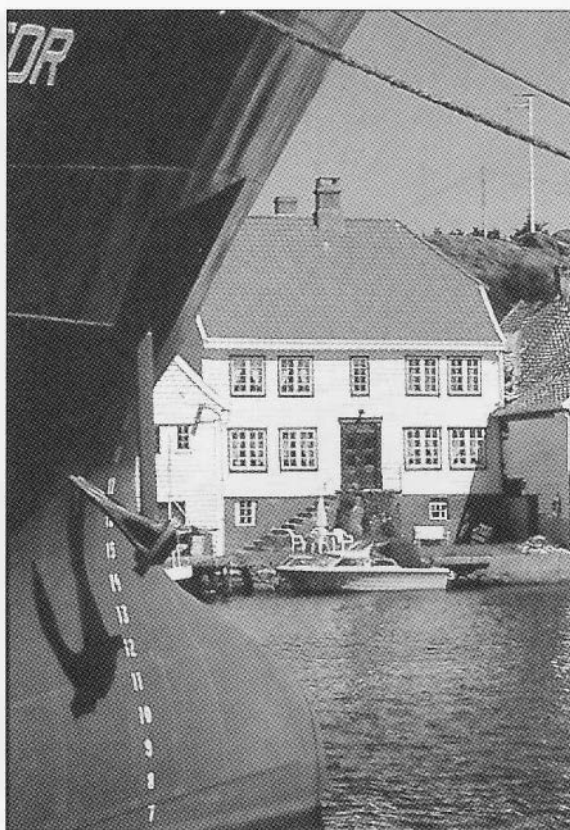
Foreningen Gamle Skudeneshavn i arbeid.

Simon Lie skifter lyspærer i de gamle, engelske gatelyktene.

Moderne kystkultur i Skudefestivalen.

Dr. Jensen-huset.

Boretårnet til Troll-plattformen representerer neste årtusens oljegigant og sysselsatte 650 menn og kvinner i Skudeneshavn. Ikke mange meter unna ligger boligene fra 1800-tallet som for noen få generasjoner siden huset de mange sysselsatte i sildefisket.

Bygging av feriehus på Korneliusholmen har irritert og engasjert mange i Gamle Skudeneshavn. Kampen for å stoppe prosjektet var så iherdig at en tidsinnstilt bombe eksploderte i byggefirmaets arbeidsbrakke en natt.

Se, her står oldefar. Sandnesgutten Olaf André Weel Stiansen er oldebarn av tåkelurfabrikant O.C. Hansen og kunne nylig være med å avduke en byste av ham. Skudeneshavn ble verdenskjent for den bærbare tåkeluren til O.C. Hansen. Tåkelurfabrikken lå midt i gamlebyen, og produksjonen var i full gang fra 1880.

Springflo og uvær skaper ofte problemer for folk som bor nær sjøen. Bildet er fra en høststorm i 1995 da sjøen steg 1,15 meter over normal vannstand.

Er nostalgi framtiden for fortiden? Bildet av Inger og Per Kaldheim er hentet fra et veteranbiltreff som ble lagt til Skudeneshavn våren 1995.

Mange av sjøhusene på Korneliusholmen, eller Rotteholmen som den heter på folkemunne, er restaurert eller bygget opp igjen etter at holmen fikk bro i 1988. I dag er dette meget populære leiligheter.

Plukk ut fire hus, og de forteller deg en historie. Husene på Nornes ble i mai 1995 avbildet på ett av postens frimerker. Det er spennende å se hva fire enkeltstående hus forteller. Til høyre ligger «Norneshuset overnatting» som ble tatt med som returlast fra Riga og satt opp Skudeneshavn i 1837. I lokalene ved siden av lå lokalene til hermetikkfabrikken Skudenes Canning som produserte sildebiter og frosne reker helt fram til midten av 1970-tallet. I dag bor stifterens barnebarn i de ominnredete lokalene sammen med sin familie. I huset til venstre har det bodd og arbeidet en seilmaker i mange år. Nå leies det ut til turister.

Johannes Hansen på Majorstua galleri og kafe kan etter en vanlig sommersesong vise til en gjestebok som inneholder hilsener på et vell av språk.

*1840 eller 1995?
Det er ikke
mange detaljer
som skiller...*